

Lausunto

15.02.2024

Asia: VN /5137/2022

Työryhmän lausuntopyyntö valmiuslain varautumisvelvollisuutta koskevasta muistiosta sekä valmiuslain yleisistä kehittämistarpeista

Lausunnonantajan lausunto

Huomionne valmiuslain varautumisvelvollisuutta koskevasta muistiosta

Sektorikohtaiseen lainsäädäntöihin on sisällytetty useita valmiuslain säännöstä täydentäviä varautumisvelvollisuuksia + sopimusperusteista varautumista esim. hyvinvointialueen keskeisten tehtävien ylläpitämiseksi eli päällekkäisiä säädöksiä on tunnistettavissa valmiuslain ja sektorikohtaisessa lainsäädännössä. Hyvinvointialueen näkökulmasta sektorikohtaisten varautumisen yhteensovittaminen ei vastaa varautumisvelvollisuuden perusajatusta, vaan varautumisessa on vaara muodostua siiloutuva ja pirstotuvuva rakenne. Kokonaisuuden yhteensovittaminen hyvinvointialueen sisällä eri toimialojen kesken sekä yhteistoiminta alueen ja pelastustoiminnan yhteistyöalueen ja alueviranomaisten varautumisen yhteensovittaminen tulisi valmiuslain velvoitteissa olla esitetty. Valmiuslaissa tulisi olla esillä esim. myös varautumisvelvollisuuden vähimmäistason vaatima toiminnallisten vaikutusten arviointi talouden näkökulmasta ja sen resurssointi esim. huoltovarmuusrahaston tyyppinen ratkaisu. Valmiuslaissa tulisi huomioida ulottuvuus tilanteisiin, jossa materiaalien saatavuus ongelma uhkaa yhteiskunnan kriittisiä toimijoita (esim. Covid -19 suojarusteet), jolloin lainsäädännöllä avulla tuetaan kriittisten materiaalien kohdentamistan ensisijaista yhteiskunnan elintärkeiden toimijoiden toimintaedellystysten ylläpitoon.

Varautumisvelvoitetta tulee ulottaa myös sopimusperusteisen palvelutuotannon toimijoihin, jossa palveluntuottajat ovat veloitettuja huolehtimaan sopimuksen mukaisista toiminnoista ilman erillistä lisäkustannuksia. Varautumisvelvollisuudessa tulee huomioida, että sopimusperusteisille toimijoille voidaan kohdentaa/osoittaa hyvinvointialueelta väistyviä tehtäviä, jotka ovat tunnistettu/määritetty valmiuden säätelyssä. Näiden avulla voidaan priorisoida ja turvata hyvinvointialueen kriittiset toiminnat yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ylläpitämiseksi.

Miten arvioisitte voimassa olevan valmiuslain kokonaisuutta ja toimivuutta? Mitä valmiuslaissa tulisi erityisesti kehittää?

Valmiuslain kokonaisuudistuksessa tulisi kiinnittää huomiota erityisesti aikakriittisyyteen, jossa normaaliajan häiriötilanteen eskaloituminen laajamittaseksi häiriöksi (esim kriittisen infrastruktuurin

häiriö esim. lämpö-, sähkö- tietoliikenneverkko jne.) tulisi tunnistaa osana valmiuslain uudistusta. Tämä "harmaa" alue ennen valmiuslain mahdollistamia toimivaltuuksien käyttöönotto tulisi selventää ehjäksi toiminnalliseksi kokonaisuudeksi, jossa huomioidaan nopeasti ja laaja-alaiset häiriötilanteiden vaikutukset eri viranomaisten rooleihin, vastuihin ja toimintaedellytyksiin. Nykyinen valmiuslain käyttöönotto vie liikaa aikaa. Tarkennuksia saatava nopeutettuun käyttöönottoon niissä tilanteissa, joissa voidaan arvioida häiriötilanteen kehittyvän ja vaikuttavan laajamittaisesti yhteiskunnan elintärkeiden toimintoihin -esim. rajoitetulla toimivaltuuksien sovellettu käyttöönotto. Erityisesti tulee kiinnittää huomiota sopimusperusteisten toimijoiden rooleihin ja heidän velvollisuuksiin osana valmiuslain varautumisvelvollisuutta.

Onko muita näkökulmia, joita edustamanne taho erityisesti toivoisi otettavan huomioon valmiuslain uudistamista koskevassa työssä?

Esitämme seuraavassa eräitä valmiuslain uudistamiseen liittyviä huomioita viranomaisten toimivaltuuksia koskevasta sääntelykokonaisuudesta sekä päätöksentekoa tukevaa ennakoivaan tilannekuvan mukaiseen toimintaan ja toimivaltuuksien käyttöönottovaltuuksiin (valmiuden säätely ja -kohottamiseen)

Työryhmän muistiossa todetaan, lähtökohtana on, että viranomaiset ja hyvinvointialueet toimivat myös poikkeusoloissa ensisijaisesti normaalien toimivaltuuksiansa mukaisesti. Lähtökohta mahdollistaa viranomaisten joustavan toiminnan tilanteen edetessä normaalioloista normaaliolojen tavanomaisiin häiriötilanteisiin valmiuden säätelyn avulla sekä mahdollisesti edelleen normaalioloista vakaviin häiriötilanteisiin ja valmiuslaissa tai puolustustilalaissa tarkoitettuihin poikkeusoloihin. Haasteena on kuitenkin toisaalta ennakoivaan tietoon ja tietämykseen perustuva valmistelu/-ennakointityö esimerkiksi toimitojen priorisointia koskevat valmistelutehtävät (tilojen muuttaminen toiseen käyttötarkoitukseen, materiaalivarastojen tankkaaminen, tehtävien priorisointi), jossa voi olla vaikutusta esim. yksilön perusoikeuksiin palveluiden saatavuudessa ja tuottamisessa, henkilömitoituksessa, henkilöstön tehtäviin ja pätevyysliittymiin liittyvät toiminnot keskeisten tehtävien hoitamiseksi.

Valmiuslakiin on tunnitettava turvallisuustilanteen ja turvallisuusympäristön ennakointiin liittyvä tilanneymmärryksen liittyvien toiminnat. Valmiuslakiin tulee liittää yhteisen tilannekuvaan tuottamiseen ja jakamiseen liittyvät kaksisuuntainen viestintä, jossa toimijat tuottavat informaatiota ja tiedon kerääjän tulee tuottaa informaation perusteella analysoitua tietoa takaisin huomioiden ennakointi.

Organisaatiomme kannattaa varautumisen itseauditoinnin yhdenmukaista kehittämistä kansallisena ratkaisuna (esim pankkien stressitesti sekä erillisten valmiustarkastusten käyttöönottoa osana toiminnanharjoittajan jatkuvudenhallintaa ja omavalvontaa.

Hottinen Marko
Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue Soite